

Pedagogical System for Preparation of Young People for Military Service

Associate Professor **Tarakhanov Akrom Abdullahakimovich**,
Dean of the Faculty of Physical Culture, Fergana State University.
Dadajonov Izzatulo Tavakkaljon oglu,
2nd year student of the Faculty of Military Education, Fergana State University

Annotation. The most important condition for the construction of a modern Armed Forces and their combat readiness is the effective and quality preparation of conscripts for military service. The issue of fulfilling the orders of the Armed Forces and the training of conscripts has always been in the center of attention of researchers, but it was not a priority. Its seriousness was offset by the size of the contingent, which allowed for the careful selection of candidates for military accounting specialties that required basic training, as well as sufficient time to train and educate servicemen from scratch.

Keywords: ideology, education, youth, efficiency, system, organization, tendency, concentration, specialization, defense, personality.

Бугунги кунда Қуролли Кучларни ҳарбий хизматга чақирилган ҳарбий хизматчилар билан жамлаш жараёни мураккаб ва зиддиятли шароитларда кечмоқда. Бир томондан, профессионал ҳарбий фаолиятнинг мазмуни ва ҳарбий мутахассисга қўйиладиган малака талаблари янада мураккаблашмоқда. Замонавий ҳарбий техникани бошқариш ҳарбий хизматчидан юқори умумий маълумот, ақл-идрок, бошланғич касбий билим, кўникма ва малакаларни талаб қилади, аммо шу билан бирга унинг жисмоний тайёргарлиги, психологик ва жисмоний соғлиғига бўлган талаблар камаймайди. Ривожланаётган фуқаролик жамияти шароитида мафқуравий ноаниқлик ва ахлоқий нигилизм, жангчининг шахсий фазилатлари, унинг чақирувга қадар фуқаролик ва ватанпарварлик тарбияси натижалари алоҳида аҳамиятга эга. Бошқа томондан, қисқартирилган ҳарбий хизмат муддати ҳарбий хизматчини тўлиқ ўқитиш ва тарбиялаш учун вақт ва ресурсларнинг етишмаслигига олиб келади, айниқса вақт ва воқеалар синовидан ўтган чақирувга қадар совет тизимини рад етиш фониди сезилади.

Бундан ташқари, яқин келажакда Қуролли Кучларни шартнома асосида жалб қилиш принцигига тўлиқ ўтиш ниятлари декларатив эканлиги аниқ. Мудофаа қобилияти сафарбарлик манбаи мавжудлигига боғлиқ бўлган мамлакатда бундай ўтиш жуда қийин ва ҳозирда қабул қилинган аралаш ёллаш принципи чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга илмий асосланган тайёрлашнинг долзарблигини кучайтиради.

Давлат ва ҳарбий ислохотлар, Қуролли Кучларни жамлаш тамойиллари билан боғлиқ ўзгаришлар шароитида чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга мақсадли тайёрлашнинг педагогик тизими, шунингдек ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик билан тарбиялашнинг кенг тизими шаклланимоқда. Иккала тизим ҳам давлат мақомига эга ва уларнинг асосий субъектлари ижро этувчи ҳокимият органлари, таълим муассасалари ва ёшларни ижтимоийлаштириш, жамоат ташкилотлари. Ҳарбий хизматга чақирувга қадар ёшларни тайёрлашнинг институционал шаклланиган, педагогик тизими ҳали функционал ва мазмунли ишлаб чиқилмаган, айниқса энг муҳим – минтақавий даражада. Қўшимча долзарблик уни иложи борича талабаларнинг қўшимча таълим тизимига қўшиш, мудофаа идораларининг таълим ташкилотлари билан ўзаро алоқаларини модернизация қилиш зарурати билан шаклланади. Ушбу муаммоларни илмий асосланган ҳолда ҳал қилмасдан, чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш самарадорлигини ошириш мумкин эмас.

Педагогик тизим самарадорлигини ошириш муаммоси

Жамият ва давлат ривожланишининг ҳозирги босқичида чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимининг самарадорлигини ошириш муаммоси долзарб бўлиб, бир қатор омиллар ва вазифалардан келиб чиққан ҳолда илмий-услубий асослаш ва амалий ечимларни талаб қилади, уларнинг асосийлари қуйидагилардан иборат.

Қуролли Кучларни кенг қўламли ислоҳ қилиш кадрлар тартибини жиддий ўзгартириш билан тавсифланади. Ҳарбий хизматнинг ташкилий асослари ўзгариб бораётган шароитда ҳарбий таълим тизими ислоҳ қилинмоқда. Шу билан бирга, нафақат ҳарбий ҳисоб мутахассисликлари рўйхати, балки уларнинг касбограммалари ҳам ўзгариши мумкин. Қуролли Кучларнинг кадрлар буюртмасини самарали бажариш фақат ҳарбий қурилиш тенденцияларини прогнозлаш ва назарий тушуниш, чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг стандартлари, мазмуни, педагогик технологияларини узоқ муддатли режалаштириш ва ишлаб чиқиш асосида амалга оширилади. Чақириққача бўлган ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш мураккаб ижтимоий-педагогик ҳодиса бўлиб, унинг генезиси жараёнида инвариантли ғоявий ядро, ижобий ва салбий тажрибага эга бўлди. Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимини ривожлантиришда педагогик анъаналар ва инновацияларнинг мувозанатли комбинацияси мумкин.

Ҳозирги ҳолатда чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш энди алоҳида ҳодиса эмас, балки ёшлар таълим тизимининг муҳим элементи сифатида ишлайди. Бугунги кунда келажакдаги фуқаро ва ватанпарвар учун зарур бўлган ижтимоий тажрибани самарали ўтказиш, ижтимоий фаоллик ва ижтимоий аҳамиятга эга шахс фазилатларини шакллантириш, Қуролли Кучларнинг кадрлар тартибини бир вақтнинг ўзида бажариш ва давлат, жамият ва шахс эҳтиёжларини қондириш мумкин. Бироқ, педагогик тизимнинг самарадорлиги мавжуд педагогик қонуниятларни илмий тушунишга, улар асосида амалий педагогик фаолият учун етарли конструктив бўлган ташкилий-педагогик шарт-шароитларни ишлаб чиқишга боғлиқ. Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг ҳозирги босқичида унинг самарадорлигини ўрганиш ва уни ўз ичига олган макро тизимларнинг ривожланиши муаммонинг ривожланишидаги маълум бир бўшлиқни англатади.

Педагогик тизимлар самарадорлигини таъминлаш

Бугунги кунда таълимнинг ижтимоий тартибини тушунмасдан педагогик тизимларнинг самарадорлигини таъминлаш мумкин эмас. Замонавий шароитда чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимининг маркази бу йигитнинг ўзи, унинг билим қизиқишлари ва мойиллиги, фаолиятга бўлган эҳтиёжлари, касбий ва шахсий ўзини ўзи англашдир. Бир томондан, бундай позицияни таъминлаш учун ҳарбий инфратузилма ва ҳарбий педагогиканинг кенг имкониятларидан фойдаланиш керак, бошқа томондан эса, давлат тартибини шахс, етакчи ижтимоий гуруҳлар, давлат институтларининг етакчилари билан мувофиқлаштириш бўйича жиддий илмий ва услубий ишларни бажариш керак. Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш учун ижтимоий буюртма нафақат доимий мониторинг ва ҳисобга олишни, балки Қуролли Кучлар томонидан илмий асосланган мақсадли шакллантиришни ҳам талаб қилади ва бу шароитда у самарадорликни ошириш омилига айланади.

Алоҳида фрагментлардан тўлиқ тизимга ўтиш шароити

Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг ажралмас тизимига ўтиш шароитида ушбу тизимларни доимий равишда илмий асосланган такомиллаштириш ва ривожлантириш, тарихий ва педагогик тажрибадан фойдаланиш, замонавий ахборот таълим технологиялари билан ишлаш шакллари ва усулларини тўлдириш; давлат ва

жамоат ташкилотлари, ўқитувчилар ва талабаларнинг ҳарбий хизматга тайёргарлик шакллари, усуллари ва воситаларини танлашда мустақиллигини ошириш; чақирувга қадар тайёргарликнинг гуманитар таркибий қисмини амалий ҳарбий тайёргарлик билан бирлаштиришни оптималлаштириш ва бошқалар. Чақирувга қадар бўлган ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш самарадорлиги, шу билан бирга, кўп жиҳатдан педагогик тизимнинг очиқлиги ва қулайлиги, унинг оммавий ахборот воситалари, жамоат ташкилотлари ишида уюшган иштироки, интернетдан тўлиқ фойдаланиш билан белгиланади.

Муаммонинг етарлича назарий жиҳатдан ишлаб чиқилганига қарамай, чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимини ташкил этиш амалиётида қарама-қаршиликлар сезилмоқда:

- ҳарбий касбий фаолиятнинг жадал ўзгариб бораётган мазмуни ва чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш учун етарли даражада ривожланмаган педагогик тизим ўртасида ушбу ўзгаришларга етарлича жавоб бериш;

- Қуроли Кучларнинг кадрлар буюртмасинг ўсиши ва чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг етарлича юқори бўлмаган сифати ўртасида;

- ҳарбий касбий фаолият субъектларини тайёрлаш назариясини ишлаб чиқиш, унинг тарихий ривожланишида бундай тизимни ташкил этиш шакллари ва чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш учун унга асосланган педагогик воситаларнинг етишмаслиги ўртасида.

Ушбу қарама-қаршиликлар биз томонимиздан савол шаклида шакллантирилган тадқиқот муаммосини шакллантиради: қандай ташкилий ва педагогик шароитларда чақириққача бўлган ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш тизими самарали бўлиши мумкин?

Тадқиқотнинг асосий ғояси – чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими, агар у Қуроли Кучлар эҳтиёжларига, шахс, давлат ва жамият манфаатларига йўналтирилган ижтимоий буюртма асосида ривожланаётган қўшимча таълим тизимига қўшилса, самарали бўлиши мумкин.

Тадқиқот объекти: чақирувга қадар ёшларни минтақавий даражада ҳарбий хизматга тайёрлашнинг ривожланаётган педагогик тизими.

Тадқиқот предмети: чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлигини оширишнинг ташкилий-педагогик шарт-шароитлари.

Тадқиқотнинг мақсади: чақириққача бўлган ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимининг самарадорлигини оширишнинг ташкилий-педагогик шароитларини ишлаб чиқиш ва экспериментал текшириш.

Тадқиқот гипотезаси чақириққача бўлган ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлигини оширишнинг ташкилий-педагогик шартлари:

- чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимини Қуроли Кучлар манфаатлари, жамият ва шахснинг ўзига бўлган эҳтиёжларини қондиришга йўналтириш;

- педагогик тизимнинг ишлаб чиқилган таркиби ва мазмуни, шу жумладан чақириққача бўлган ёшларни Қуроли Кучларда хизматга тайёрлашни таъминлайдиган бешта асосий йўналиш: ҳарбий-амалий ва техник спорт турлари; курсант таълими; ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси;

- чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимида Қуроли Кучлар, манфаатдор давлат ва жамоат муассасалари, умумий ва касб-ҳунар таълими тизимининг ҳамкорликдаги фаолият дастурларининг мавжудлиги;

- чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлигини баҳолаш мезонлари ва улардан фойдаланиш шартлари ишлаб чиқилганлиги

Тадқиқот мақсадлари:

1) тадқиқот муаммоси бўйича назарий манбаларни таҳлил қилиш ва унинг асосида чақириқча ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими, унинг тарихий тараққиётида бу жараённинг асосий қонуниятлари ҳақидаги ғоялар мажмуини шакллантириш;

2) тараққиётнинг ҳозирги босқичида чақириқча ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг ҳудудий педагогик тизимини ўрганиш;

3) чақириқча ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлигини оширишнинг ташкилий-педагогик шарт-шароитларини назарий жиҳатдан асослаш;

4) Куролли Кучлар, умумий ва касб-хунар таълими ташкилотлари, манфаатдор давлат ва жамоат муассасаларининг ҳамкорликдаги фаолияти дастурларини ишлаб чиқиш;

5) ишлаб чиқилган самарадорлик мезонлари асосида чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлигини оширишнинг ташкилий-педагогик шарт-шароитларини экспериментал текширишни амалга ошириш.

Тадқиқотнинг методологик асоси:

- умумий илмий тизим ёндашуви, унга кўра ҳар қандай мураккаб ҳодисаларни зарур ва етарли компонентлар тўплами томонидан ташкил этилган ва ушбу муносабатларда тизим хусусиятини ташкил этувчи тизимлар деб ҳисоблаш мумкин;

- шахсни субъект ва шу билан бирга фаолият маҳсули сифатида тушунишга асосланган педагогик жараёнларни ташкил этишга шахсий-фаолиятли ёндашув.

Муаммони ишлаб чиқиш учун Конституция, «Мудофаа тўғрисида», «Ҳарбий мажбурият ва ҳарбий хизмат тўғрисида»ги қонунлар, фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлаш концепцияси, «Фуқароларни ватанпарварлик тарбияси» Давлат дастури, «Миллий хавфсизлик стратегияси, «Ҳарбий доктрина» ва бошқа меъёрий ҳужжатлар талабларини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилди. Тарихий ҳужжатлар, низомлар, қонунлар, меъёрий ҳужжатлар ва бошқалар тадқиқотда фойдаланилган.

Тадқиқотнинг назарий асослари:

- педагогик объект ва ҳодисаларни ўрганишда умумий илмий тизимли ёндашувдан фойдаланиш методологиясини белгиловчи педагогик тизимшунослик назариялари;

- фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлаш тизимларининг шаклланиши ва ривожланиши, ҳарбий таълимнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши ҳақидаги тарихий қарашлар;

- ёшларни тарихий ретроспективда ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси тизимлари бўйича тадқиқотларнинг назарий қоидалари;

- чақириқча ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш соҳасидаги психологик-педагогик назариялар;

- ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик тарбиясининг замонавий назариялари;

- таълим тизимларини бошқариш назариялари;

- ҳисоблаш ва педагогик тизимларнинг самарадорлигини таъминлаш соҳасидаги назариялар;

- таълим сифати соҳасида ишлар.

Тадқиқот босқичлари:

Биринчи босқичида (қидирув босқичида) – фалсафий, психологик ва педагогик адабиётлар ўрганилди; мамлакатимизда ва чет элда фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлаш муаммосига турли хил назарий ёндашувлар таҳлил қилинди; махсус педагогик тизимларни шакллантириш жараёнидаги тенденциялар ва қарама-қаршиликлар аниқланди; тадқиқотнинг мақсади, вазифалари ва иш гипотезаси аниқланди.

Иккинчи босқичида (экспериментал-таҳлилий босқичида) - тадқиқот гипотезасига мувофиқ, чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимининг самарадорлиги учун ташкилий ва педагогик шароитлар ишлаб чиқилди ва экспериментал

синовдан ўтказилди. Модельни амалиётга татбиқ этиш жараёнида педагогик ишнинг мазмуни, шакл ва усуллари, унинг самарадорлигини ошириш йўллари аниқлаштирилди, олинган тадқиқот натижаларини умумлаштириш ва текшириш амалга оширилди.

Учинчи босқичда (назорат-умумлаштириш босқичида) - натижалар сарҳисоб қилинди, назарий қоидалар аниқланди, услубий тавсиялар ишлаб чиқилди ва амалда қўлланилди.

Тадқиқот жараёнида вазифаларни ҳал қилиш учун қуйидаги усуллардан фойдаланилди:

а) *назарий*: ретроспектив ва тарихий таҳлил, таҳлил ва синтез, прогнозлаш, моделлаштириш, мунозара усуллари ва бошқалар.;

б) *эмпирик*: эксперимент, кузатиш, сўров ва сўровномалар, ҳужжатларни ўрганиш, экспертиза ва бошқалар;

в) *статистик*: маълумотларни қайта ишлаш ва график тасвирлаш усуллари, экстраполяция усуллари, маълумотлар корреляциясини аниқлаш усуллари, натижаларнинг статистик аҳамиятини аниқлаш усуллари ва бошқалар.

Тадқиқотнинг экспериментал асосларида қатнашдилар:

- олий ва ўрта-маҳсус ўқув юртларининг бюджет давлат таълим муассасалари.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги:

- чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимини Қуролли Кучлар манфаатларини, жамият ва шахнинг ўз эҳтиёжларини бирлаштирган ҳолда йўналтиришга илмий ёндашувни ишлаб чиқишда;

- чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашни таъминлайдиган, қуйи тизимлар сифатида бирлаштирган педагогик тизимнинг тузилиши ва мазмунини илмий асослашда: фуқароларни ҳарбий хизматга дастурасосида тайёрлаш (ЧҚБТ форматада); ҳарбий-амалий ва техник спорт турлари бўйича дарслар; курсантлик таълими; ёшларни ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси;

- Қуролли Кучлар, манфаатдор давлат ва жамоат институтлари, умумий ва касб-ҳунар таълими тизими ўртасидаги ўзаро таъсир механизмларини ишлаб чиқиш ва илмий асослашда.

Тадқиқотнинг назарий аҳамияти қуйидагилардан иборат:

- «Чақирилгунга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш» концепциясининг мазмунини аниқлаштириш орқали ҳарбий педагогиканинг концептуал аппаратини кенгайтиришда, объектив ва субъектив ижтимоий тартибни ҳисобга олган ҳолда, шу каби тадқиқотлар ўтказишда концептуал аппаратнинг аниқроқ ишлашига имкон беради;

- чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш масалаларини ҳал қилишда Қуролли Кучлар, манфаатдор давлат ва жамоат муассасалари, умумий ва касб-ҳунар таълими тизимини бирлаштириш хусусиятларини назарий асослашда;

- чақириққача бўлган ёшларни умумий эҳтиёж ва манфаатлар асосида ҳарбий хизматга тайёрлаш вазифаларини ҳал қилишда педагогик тизим субъектларининг ўзаро таъсирини аниқлашда;

- чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш самарадорлигини оширишнинг ташкилий ва педагогик шароитларини аниқлашда, уни баҳолаш мезонларини илмий нуқтаи назардан танлаш ва тушунтириш, яъни педагогик тизимларнинг параметри сифатида самарадорлик тўғрисида назарий ғояларни ишлаб чиқадиган билимларни олишда.

Тадқиқотнинг амалий аҳамияти:

- чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлигини таъминлаш учун мудофаа ишлари бўлимлари раҳбарлари ва мутахассислари, ҳарбий қисм командирлари ва касбий ҳарбий таълим ташкилотлари учун ташкилий-услубий кўрсатмалар ишлаб чиқишда;

- давлат ва шаҳар ҳокимияти органлари, умумий ва касб-ҳунар таълими ташкилотлари, жамоатчилик ва бошқалар ходимлари учун меъёрий, дастурий, ўқув ва тавсия материаллари тўпламини тайёрлашда, ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимида, умумлаштирилган ва тайёр педагогик тажрибада ҳамкорликда фаолият олиб борадиган ташкилотлар;

- мудофаа ишлари бўлимлари фаолиятини ижтимоий тартибни кузатиш, фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлаш самарадорлигини баҳолаш бўйича қўшимча воситалар билан таъминлашда.

Тадқиқот натижалари ва асосий хулосаларининг ҳақиқийлиги ва ишончлиги

Тадқиқот натижалари ва асосий хулосаларининг асослиги ва ишончлиги тадқиқотда тизимли ёндашувга таяниб, тадқиқот объекти, предмети, мақсади ва вазифаларига мос келадиган қўшимча усуллар тўпламидан фойдаланган ҳолда бажарилган ишларнинг услубий асослари, ишлаб чиқилган моделнинг самарадорлиги аста-секин синовдан ўтган илмий асосланган тажриба, миқдорий ва сифат таҳлили, шунингдек олинган маълумотларнинг вакилиги билан таъминланади.

Ҳимоя қилиш учун қўйидаги қоидалар тақдим этилади:

1. Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш ҳодиса сифатида жамият ва давлатнинг тарихий, сиёсий, иқтисодий ва маданий ривожланиши билан боғлиқ. Фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлаш тизимини шакллантириш ва ривожлантириш педагогик жиҳатларга эга бўлган Қуролли Кучлар қурилиши, давлатчилик ва фуқаролик жамиятини ривожлантиришнинг асосий вазифаларидан биридир.

Чақирилгунга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлаш педагогик жараён сифатида ёшларнинг илмий билимларини, ҳарбий касбий фаолият мавзуси, шартлари ва технологиялари ҳақидаги ғояларини мақсадли шакллантириш, ҳарбий-амалий кўникма ва малакаларни, касбий муҳим шахс фазилатларини, ватанпарвар ва фуқаронинг дунёқарашини ривожлантириш, шунингдек, ёшлар орасида ҳарбий хизматнинг обрўсини оширишдир. Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг қурилган педагогик тизими билан таъминланиши мумкин.

2. Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими – бу давлат, жамият ва Қуролли Кучлар томонидан педагогик жараённинг ўзаро боғлиқ ва таркибий қисмлари тўплами бўлиб, улар органик муносабатларда шахс, жамият, давлат ва Қуролли Кучлар манфаатларига мувофиқ ҳарбий хизмат вазифаларини бажариш учун зарур бўлган шахсий фазилатларни ривожлантириш хусусиятини шакллантиради. Мураккаб тизим сифатида у давлат, жамият ва Қуролли Кучларнинг мақсадли фаолиятида ўзаро боғлиқ йўналишларни ташкил этувчи бешта асосий қўйи тизимни бирлаштириши мумкин: фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлаш (ЧҚБТ форматида); фуқароларни ҳарбий хизматга мажбурий ва ихтиёрий равишда ҳарбий хизматга тайёрлаш; ҳарбий-амалий ва техник спорт турлари бўйича дарслар; курсантлик таълими; ёшларнинг ҳарбий-ватанпарварлик тарбияси.

Фуқароларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимида таркибий жиҳатдан қўйидаги таркибий қисмлар ажралиб туради: мақсадли, норматив, моддий, субъектив, ташкилий, натижа-баҳолашли ва бошқарув.

3. Чақирувга қадар ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимининг параметри сифатида самарадорлик ҳарбий касбий фаолият, жамият ва шахснинг ўзи талаб қиладиган даражага нисбатан ёш шахснинг ривожланишини таъминлаш тизимининг салоҳиятини тавсифловчи ўлчов бўлиши мумкин.

Чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимининг самарадорлиги унинг қиёсий характеристикаси бўлиб, у ўзига хос макро тизим шароитида аниқланади ва тадқиқот мавзусига боғлиқ. Чақириққача бўлган ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлиги мезонлари сифатида қуйидагилар таклиф этилади: ўқитиш сифати; субъектив ижтимоий буюртмани бажариш; потенциал манбадан мақбул фойдаланиш.

4. Чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизими самарадорлигини оширишнинг асосий шартлари Қуролли Кучлар, умумий ва касб-хунар таълими ташкилотлари, давлат ва жамоат муассасаларининг ҳамкорликдаги фаолияти бўлиб, улар:

- чақириққача ёшларни ҳарбий хизматга тайёрлашнинг педагогик тизимини ижтимоий буюртма асосида йўналтириш;
- педагогик ҳаракатларни талабаларнинг мақсадли аудиториясига қаратиш;
- педагогик тизим субъектлари доирасини кенгайтириш ва қўшимча томон манбасини жалб қилиш;
- субъектларнинг ўзаро ҳамкорлигини модернизациялаш.

Тадқиқот натижаларини тасдиқлаш ва амалга ошириш

Тадқиқот натижаларини тасдиқлаш ва амалга ошириш тадқиқотнинг бутун даври давомида амалга оширилди. Муаммони назарий асослаш натижалари, амалий фаолият натижалари турли халқаро ва республика илмий-амалий конференцияларида муҳокама қилинди.

Тадқиқотнинг асосий қоидалари муаллифнинг Олий аттестация комиссияси томонидан кўриб чиқилган журналларда, илмий мақолалар тўпламларида ва илмий конференцияларда маърузалар тезисларида чоп этилган қуйидаги мақолаларида келтирилган:

1. Тураханов А., Собиров О., //Педагогический подход к воспитанию// ISSN.2541-9285. № 12(33)2019. «Мировая наука». Халқаро илмий нашр 2019 йил. 45-48 бет.

2. Тураханов А., Одилов Ж., Сулаймонов А. // Улучшение патриотизма и жажды знаний требования современного образования// Наманган мухандислик-қурилиш институти. Республика илмий-амалий конференцияси. 2019 йил. 64-66 бет.

3. Тураханов А. //Мафқуравий муаммолар, маънавий таҳдидлар ва баркамол шахс тарбияси// Ўзбекистон Республикаси маънавият ва маърифат маркази. Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлар Академияси. Республика илмий-амалий конференцияси. 2019 йил. 400-403 бет.

4. Тураханов А. //Ёшларда ҳарбий ватанпарварлик ҳиссини таърибланишга замонавий ёндашув// Ташкент давлат педагогика университети. Республика илмий-амалий конференцияси. 2019 йил. 114-116 бет.

5. Тураханов А., Ахатов С. //Ватан туйғуси ва унга муҳаббат// Фарғона вилояти ёшлар иттифоқи. Фарғона давлат университети. Республика илмий-амалий конференцияси. 2020 йил. 95-97 бет.

6. Тураханов А., //Техник тайёргарлик жараёнида спортчиларнинг координацион қобилиятларини ривожлантириш имкониятлари// ISSN.2010-8419. Илмий журнал. 5/2020. 2020 йил. 231-233 бет.

7. Тураханов А., Тожибоев М. //Малюкалиберные и крупнокалиберные спортивные винтовки, применяемые в пулевой стрельбе// Summus LLS. International journal of discourse on innovation, integration and education. Vol.1 No.5(2020): Desember. Илмий журнал. 2020 йил, 272-275 бет.

8. Тураханов А., Тожибоев М. //История возникновения и развития стрелкового спорта// Summus LLS. International journal of discourse on innovation, integration and education. Vol.1 No.5(2020): Desember. Илмий журнал. 2020 йил, 276-279 бет.

9. Тураханов А., Хожиматов Н. //Optical Instruments Used In Shooting// 2021 Impact Faktor 5.634. The American journal of applied sciences. Crossredoi 10.37547/tajas. Volume-03. Илмий журнал. 2021 йил, 68-73 бет.

10. Тураханов А., Тожибоев М. //Shooter's Clothes//2021 Impact Faktor 5.634. The American journal of applied sciences. Crossredoi 10.37547/tajas. Volume-03. Илмий журнал. 2021 йил, 74-78 бет.

11. Тураханов А., Тожибоев М. //Rezervdagi va zahiradagi ofitserlarni tayyorlash tizimi samaradorligini oshirishda axloqiy-ruhiy (psixologik) tayyorgarlikning o'рни// ФарДУ Ҳарбий таълим факультети. 2021 йил. Республика илмий-амалий конференцияси. 49-51 бет.

12. Тураханов А., Якубов М. //Анализ подготовки к военной службе призывной молодежи// «INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2021» International scientific conference (10th October, 2021) – Chelyabinsk, Russia: «CESS», Part 2, Issue 1 2021 йил. 6-8 бет.

13. Тураханов А., Якубов М. //Особенности подготовки призывной молодежи к военной службе и формирования их способностей// PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS: International scientific conference - Copenhagen: ISSUE 2021 йил. 6 7-11 бет.

14. Тураханов А., Якубов М. //Факторы формирования навыков подготовки молодежи к военной службе в возрасте до призыва на военную службу// MODELS AND METHODS FOR INCREASING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE RESEARCH: a collection scientific works of the International scientific conference - Copenhagen: ISSUE 4 2021 йил. 6-9 бет.

15. Тураханов А., Якубов М., Тошпулатов А. //Методы и средства формирования способностей начальной допризывной подготовки молодежи к прохождению военной службы// «IJODKOR O'QITUVCHI» Республика илмий-амалий конференцияси. 2021 йил. 491-495 бет.

16. Тураханов А., Якубов М., Тошпулатов А. //Методы и средства, а также формирования способностей допризывной подготовки молодежи к прохождению военной службы// «INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION SYSTEM»: International scientific conference. Washington, USA: «CESS», Part 12 2021 йил. 90-102 бет.

17. Тураханов А., Якубов М., Тошпулатов А. //Основные направления военно-патриотического воспитания допризывной подготовки молодежи к прохождению военной службы// «O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR» Илмий журнал, 2-қисм 2021 йил. 58-64 бет.

18. Тураханов А., Крюков Т. //History of the development of fire weapons// «International Engineering Journal For Research & Development» Vol.6 Issue 3. E-ISSN №2349-0721. 2021 йил. 1-7 бет.

19. Тураханов А. //Internal and external ballistics in shooting//«FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES»: International scientific conference. ISSUE 1 ISBN 978-955-3605-86-4 2021 йил. 76-85 бет.

20. Тураханов А., Коробоев С. //Pneumatic weapons and their technical properties// «GALAXY» INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. Volume 9, Issue 8, ISSN: 2347-6915 SJIF Impact Factor: 7.472 2021 йил. 165-170 бет.

21. Тураханов А., Якубов М., Тошпулатов А. //Принципы и требования допризывной подготовки молодежи к военной службе и формирования её способностей// «JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH» Vol 1, ISSUE 8 Part-1, 2021 йил. 65-73 бет.

22. Xaydaraliev, K. (2019). THE EXPERIENCE OF CHARGES AND FACULTIES USING THE NEW MODERN INFORMATION DISTRIBUTION SYSTEM IN TRAINING. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 7(6).